

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.11.1>

УДК 332.1

К. О. Утенкова,

*д. е. н., доцент, професор кафедри банківського бізнесу і фінансових технологій, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9097-5431>*

**ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ
РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА
ГОСПОДАРЮВАННЯ**

K. Utenkova,

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of
Banking Business and Financial Technologies,
Kharkiv National University named after V.N. Karazin*

**THEORETICAL BASIS FOR THE FORMATION OF THE MECHANISM
FOR REGULATING THE FINANCIAL SECURITY OF THE BUSINESS
ENTITY**

Стаття присвячена теоретичним аспектам формування механізму регулювання фінансової безпеки суб'єкта господарювання. Метою статті є подальший розвиток механізму регулювання фінансової безпеки суб'єкта господарювання в умовах ризиків та невизначеностей.

Для вирішення визначених завдань у процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: діалектичний метод пізнання економічних явищ, принципи економічної теорії щодо сутності і змісту фінансової безпеки; методи теоретичного узагальнення та порівняння використовувались у процесі опрацювання літературних джерел та вивчення поставлених питань; абстрактно-логічний для теоретичного узагальнення висновків та аналізу результатів дослідження.

*Уточнено сутність економічної категорії «фінансова безпека суб'єкта господарювання», обґрунтовано необхідність формування дієвого механізму регулювання фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Розглянуто сутність механізму фінансової безпеки відповідно до теорії економічних механізмів (*mechanism design theory*). Охарактеризовано основні елементи механізму регулювання фінансової безпеки.*

Зазначено, що основними завданнями механізму регулювання фінансової безпеки є: забезпечення сталого економічного розвитку суб'єкта господарювання, досягнення бажаного рівня ключових показників його діяльності; захист від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз; забезпечення постійного моніторингу стану фінансової безпеки; формування надійних інформаційних потоків і своєчасне забезпечення зацікавлених осіб інформацією про фінансовий стан суб'єкта господарювання; запобігання небезпекам і загрозам у діяльності, а також можливість їх локалізації і ліквідації.

The article is devoted to the theoretical aspects of the formation of a mechanism for regulating the financial security of a business entity. In the conditions of martial law, caused by military aggression on the part of the russian federation, the financial security of business entities has received new challenges and threats, the mechanisms for countering which have not yet been fully developed.

The purpose of the article is the further development of the mechanism for regulating the financial security of the economic entity in conditions of risks and uncertainties.

In order to solve the identified tasks, general scientific and special methods have been used in the research process, including: the dialectical method of understanding economic phenomena, the principles of economic theory regarding the essence and content of financial security; methods of theoretical generalization and comparison have been used in the process of processing literary sources and studying questions; abstract-logical for theoretical generalization of conclusions and analysis of research results.

The essence of the economic category "financial security of a business entity" has been specified, the necessity of forming an effective mechanism for regulating the financial security of business entities has been substantiated. The essence of the mechanism of financial security is considered in accordance with the theory of economic mechanisms (mechanism design theory). The main elements of the regulation mechanism of financial security are characterized.

The financial security regulation mechanism is a key component of the economic security system, which is a set of legally regulated methods, measures, tools, and levers that, in interaction, ensure the implementation of the financial development strategy of the business entity. It is noted that the main tasks of the financial security regulation mechanism are: ensuring sustainable economic development of the business entity, achieving the desired level of key indicators of its activity; protection against the negative impact of external and internal threats; ensuring constant monitoring of the state of financial security; formation of reliable information flows and timely provision of interested persons with information about the financial condition of the business entity; prevention of dangers and threats in the activity, as well as the possibility of their localization and elimination.

Ключові слова: *фінансова безпека, механізм, суб'єкт господарської діяльності, регулювання, складові механізму фінансової безпеки.*

Keywords: *financial security, mechanism, subject of economic activity, regulation, components of the mechanism of financial security.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Фінансова безпека суб'єктів господарської діяльності є ключовим чинником економічної безпеки як окремих суб'єктів, так і надійним підґрунтям формування економічної безпеки на макрорівні. В умовах воєнного стану, спричиненого військовою агресією з боку російської федерації, фінансова безпека суб'єктів господарської діяльності отримала нові виклики і загрози, механізми протидії яким ще повною мірою не напрацьовані.

Вважаємо, що фінансова безпека суб'єкта господарювання є вагомим складником економічної безпеки держави і передбачає такий стан системи (у цілому чи окремих суб'єктів), який в умовах перманентного впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища забезпечує стабільність функціонування і прогресивний розвиток, що створює умови для збереження і подальшого відтворення ресурсного потенціалу, сприяє кількісному і якісному розвитку суб'єкта господарювання [1].

За даними Державної служби статистики України за перше півріччя 2024р. фінансовий результат до оподаткування великих та середніх підприємств був позитивний і становив 491,2 млрд.грн (за перше півріччя 2023р. також позитивний – 298,0 млрд.грн). Прибуток становив 619,6 млрд.грн, або 149,7% порівняно із аналогічним періодом 2023р., збитків допущено на суму 128,4 млрд.грн (або 110,6%). У цілому частка збиткових підприємств за перше півріччя 2024р. становила 25,7% (за перше півріччя 2023р. – 25,5%) [2].

Зазначене вище обумовлює актуальність і важливість досліджень щодо формування та подальшого розвитку механізму фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз нормативних документів та результатів наукових

досліджень у сфері фінансової безпеки дозволяє констатувати наявність ґрунтовних напрацювань як теоретичного, так і прикладного характеру.

Проблеми фінансової безпеки висвітлено у працях таких учених: Кишакевич Б.Ю. [4], Пшик Б.І. [5], Гришова І.Ю., Шабатура Т.С. [6], Бланк І.А. [8] та ін. Однак офіційний та науковий дискурс формування механізму фінансової безпеки не відображає весь спектр викликів і загроз, які діють у сучасних умовах. Окремі аспекти регулювання фінансової безпеки ще не достатньо вивчені і потребують подальших досліджень у цьому напрямі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є подальший розвиток механізму регулювання фінансової безпеки суб'єкта господарювання в умовах ризиків та невизначеностей.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Формуванню ефективного механізму регулювання фінансової безпеки суб'єкта господарювання повинно передувати розуміння сутності економічної категорії «фінансова безпека суб'єкта господарювання». Враховуючи ґрунтовні напрацювання вітчизняних науковців у цьому контексті, пропонуємо наступне визначення даного терміну (табл. 1).

Таблиця 1. Авторський підхід до тлумачення сутності фінансової безпеки суб'єкта господарювання

Сутність фінансової безпеки суб'єкта господарювання	
Фінансова безпека суб'єкта господарювання є вагомим складником економічної безпеки держави і передбачає такий стан системи (у цілому чи окремих суб'єктів), який в умовах перманентного впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища забезпечує стабільність функціонування і прогресивний розвиток, що створює умови для збереження і подальшого відтворення ресурсного потенціалу, сприяє кількісному і якісному розвитку суб'єкта господарювання	
Якісна характеристика	Вертикальна інтегрованість
стабільність, прогрес, розвиток	складова економічної безпеки держави і, у той же час, формується суб'єктами господарювання

Джерело: розроблено автором

Авторське тлумачення фінансової безпеки суб'єкта господарювання поглиблює сутність цього терміну шляхом внесення двох акцентів:

- якісна характеристика (стабільність, прогрес, розвиток);
- вертикальна інтегрованість (складова економічної безпеки держави і, у той же час, формується суб'єктами господарювання).

Відповідно до теорії економічних механізмів (mechanism design theory) Л. Гурвіця, Р. Майерсона і Е. Маскіна [3] у контексті фінансової безпеки суб'єкта господарювання термін «механізм» можна тлумачити так, як це подано у таблиці 2.

**Таблиця 2. Сутність механізму фінансової безпеки
відповідно до теорії економічних механізмів (mechanism design theory)**

Л. Гурвіця, Р. Майерсона і Е. Маскіна

Стадії	Сутність
I стадія	суб'єкти фінансової безпеки передають центру – головному суб'єктові системи – інформацію m_i , що є суттєвою для ухвалення певного рішення
II стадія	головний суб'єкт системи фінансової безпеки, отримавши таку інформацію, аналізує та оцінює її, прогнозує можливий результат, порівнює з бажаним результатом, після чого ухвалює необхідні рішення: $Y = f(m_1, \dots, m_n)$
III стадія	головний суб'єкт системи фінансової безпеки оголошує результат Y особам, що причетні до його отримання або зацікавлені в ньому, окреслює шляхи його отримання, необхідні дії для отримання результату, контролює та координує ці дії, у разі потреби корегує їх

Джерело: сформовано автором за матеріалами [3].

Основні цілі та завдання забезпечення фінансової безпеки і на макро-, і на мікрорівні полягають в ідентифікації чинників, які впливають на фінансово-господарську діяльність, їх аналізі та побудові системи обмежень, яка б унеможливила або мінімізувала їх вплив. Проте формування механізмів досягнення фінансової безпеки на мікро- та макрорівнях є принципово різними завданнями. На макрорівні фінансова безпека – здатність держави в мирний час та за надзвичайних обставин адекватно реагувати на внутрішні і зовнішні фінансові впливи [4].

Сьогодні дедалі більше актуалізуються відносини, які пов'язані з управлінням фінансовими ресурсами, оптимізацією напрямів їх використання, а

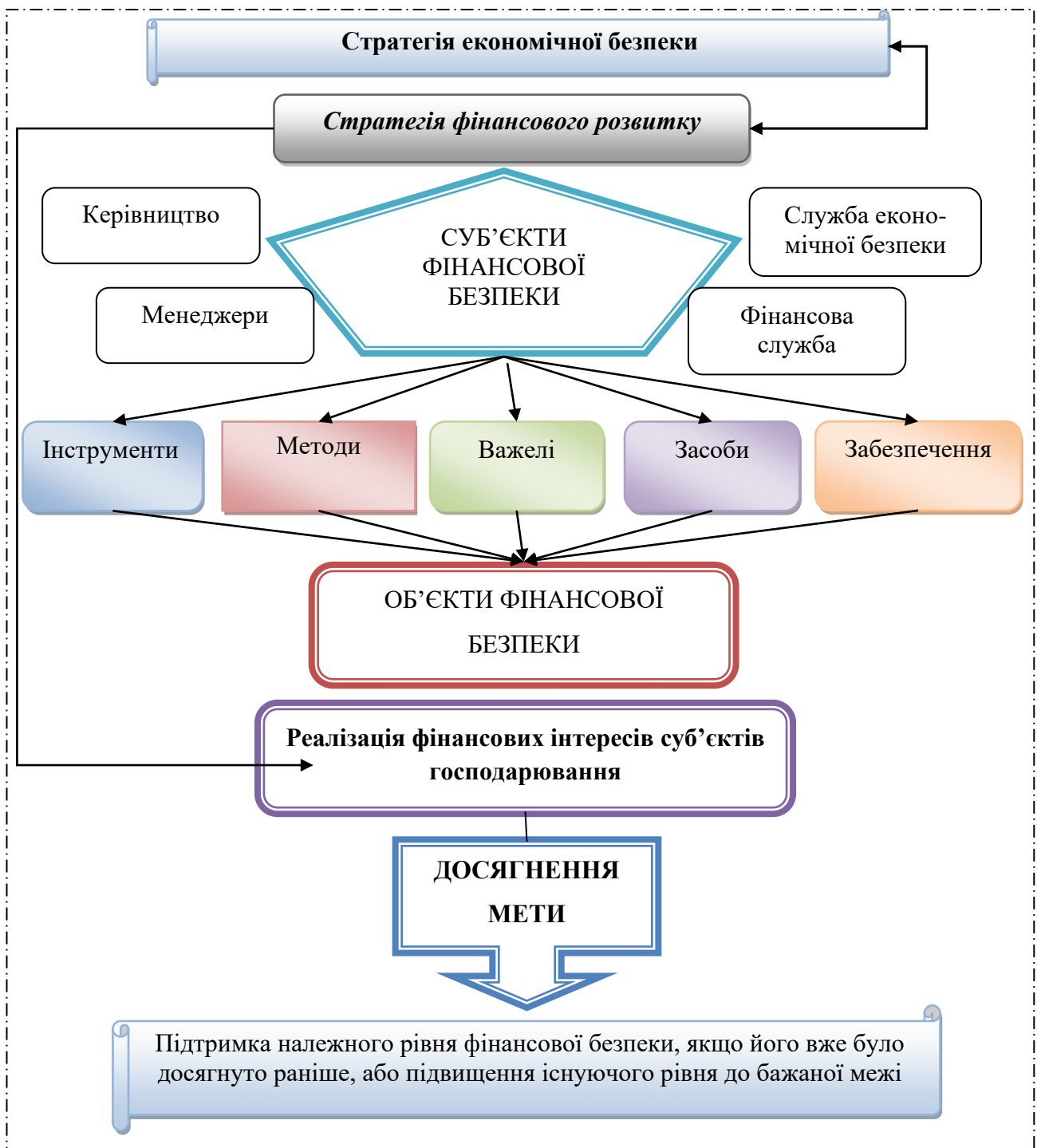
також застосування саме тих фінансових інструментів, що спрямовані на забезпечення стабільної та ефективної діяльності суб'єкту підприємництва. Все це зумовлює особливу увагу до формування дієвої системи фінансової безпеки вітчизняних суб'єктів підприємництва, яка повинна базуватися на поєднанні досягнень сучасної економічної науки, інноваційних підходів до здійснення підприємницької діяльності, а також засобів фінансової діагностики та антикризового менеджменту [5].

Недостатня стійкість підприємств до зовнішніх впливів зумовлює слабку прогнозованість їх подальшого розвитку. Тому в умовах посилення дисбалансів економічних процесів у країні виникає потреба в зміцненні економічної безпеки підприємства за допомогою пошуку резервів підвищення рівня її фінансової складової [6].

Зазначене вище зумовлює необхідність у напрацюванні дієвого механізму регулювання фінансової безпеки суб'єктів господарювання. На нашу думку, оскільки фінансова безпека є складовою механізму економічної безпеки, механізм її забезпечення повинен формуватися через призму останнього, тобто через систему управління економічною безпекою підприємства в цілому з використанням певних принципів, важелів, інструментів, методів, забезпечення тощо.

Авторське бачення механізму регулювання фінансової безпеки суб'єктів господарювання представлено на рис. 1.

Охарактеризуємо основні елементи механізму регулювання фінансової безпеки. Першочерговим у цьому контексті є визначення цілей і завдань фінансової безпеки, що сприятимуть забезпеченню економічної безпеки суб'єкта господарювання в цілому. Виконання таких завдань покладено на суб'єктів фінансової безпеки, до складу яких належить керівництво суб'єкта господарювання, служба економічної безпеки, фінансова служба, менеджери тощо.

Рис. 1. Механізм регулювання фінансової безпеки суб'єктів господарювання

Джерело: розроблено автором.

Служба економічної безпеки забезпечує розробку заходів щодо формування економічної безпеки в цілому і фінансової безпеки зокрема.

Завданнями Фінансової служби в цьому контексті є перманентне проведення моніторингу фінансової безпеки, оперативне реагування на зміну

ситуації, загрози та інші фактори впливу. Для цього на підприємствах обов'язково мають бути розроблені відповідні регламенти, що містять інформацію про визначені внутрішні і зовнішні загрози, а також визначені індикатори фінансової безпеки.

Важливого значення тут набуває розуміння змісту і ролі індикаторів. Індикатори, або показники стану фінансової безпеки, – це кількісні характеристики стану фінансової діяльності, відібрані для оцінки стану фінансової безпеки. Для останньої важливе значення мають як самі індикатори, що характеризують фінансовий стан, так і їхні порогові значення. Під пороговими значеннями індикаторів фінансової безпеки доцільно розуміти граничні величини, недотримання яких призводить до переходу фінансової безпеки з безпечного стану до небезпечного. Слід підкреслити, що за межами граничних значень індикаторів фінансової безпеки фінансова система підприємства втрачає здатність до динамічного розвитку, стає об'єктом, який втрачає свою ліквідність, тому їй загрожує банкрутство [7].

Основні індикатори фінансової безпеки підприємств можуть бути об'єднані у наступні групи показників:

1 група – показники ліквідності та платоспроможності (коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності);

2 група – показники фінансової стійкості (коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансування, коефіцієнт фінансової стійкості);

3 група – показники ділової активності (коефіцієнт оборотності активів, коефіцієнт оборотності власного капіталу, середній термін оплати дебіторської заборгованості; середній термін оплати кредиторської заборгованості);

4 група – показники результативності діяльності (рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність окремих видів діяльності).

Суб'єкти фінансової безпеки здійснюють свій вплив на об'єкти, щодо складу і змісту яких є різні погляди. Ми погоджуємося з думкою І.О. Бланка

[8], який пропонує два підходи до визначення об'єктів фінансової безпеки підприємств:

1) при побудові загальної системи управління об'єктом є фінансова діяльність підприємств в цілому;

2) у розрізі основних завдань управління фінансовою безпекою об'єктами є прибуток, інвестиції, джерела формування фінансових ресурсів, структура капіталу, активів, грошових потоків, фінансові ризики тощо.

При цьому для кожного окремого етапу діяльності може бути визначений пріоритетний об'єкт, першочерговий, відповідальність за оптимізацію параметрів якого необхідно закріпити за конкретним суб'єктом фінансової безпеки суб'єкта господарювання [9].

Вплив суб'єктів економічної безпеки на її об'єкти здійснюється за допомогою методів, засобів, важелів, інструментів та забезпечення. Однак є певні акценти, пов'язані саме із фінансовою безпекою, на які необхідно звернути увагу.

Методологічний апарат забезпечення фінансової безпеки підприємства може включати такі методи, як: техніко-економічні розрахунки, балансовий, економіко-статистичний, економіко-математичний, експертних оцінок, дисконтованої вартості, амортизації активів, реінжинірингу, логістики, аудиту, оптимізації оподаткування, імітаційної гри [9].

До складу інструментів, що забезпечують фінансову безпеку, доцільно віднести платіжні, кредитні, депозитні, інвестиційні інструменти, інструменти страхування (акредитиви; кредитні депозитні і страхові угоди тощо).

Важелі забезпечення фінансової безпеки – це система стимулів та заохочень для менеджерів за ухвалення ефективних управлінських рішень і система санкцій за негативні наслідки їх дій у сфері фінансової безпеки, а також загальний внутрішній механізм управління підприємством, оснований на його власній фінансовій філософії [9]. Передусім це такі важелі: дохід, амортизаційні відрахування, фінансові санкції, ціни, орендна плата, дивіденди,

види позик, відсоткові ставки за позиками, депозитами й облігаціями, інвестиції тощо.

Заслуговує на увагу і така складова механізму, як фінансові інтереси підприємств. Досить детально систему пріоритетних фінансових інтересів підприємств висвітлено у праці І.О. Бланка [8]. Зокрема, вона включає:

- 1) зростання рівня доходності власного капіталу підприємств (рівня фінансової рентабельності);
- 2) достатність фінансових ресурсів, що формуються на всіх етапах майбутнього розвитку підприємств;
- 3) фінансову стабільність підприємств в процесі їх розвитку;
- 4) високий рівень інвестиційної активності й ефективності інвестицій;
- 5) ефективну нейтралізацію фінансових ризиків;
- 6) високий інноваційний рівень фінансової діяльності;
- 7) швидке та ефективне подолання кризових фінансових ситуацій, що виникли.

Отже, реалізація пріоритетних фінансових інтересів підприємства дозволить досягти мети, яка сформульована як підтримка належного рівня фінансової безпеки, якщо його вже було досягнуто раніше, або підвищення існуючого рівня фінансової безпеки до бажаної межі.

Вважаємо, що індикатором дієвості механізму регулювання фінансової безпеки є спроможність діяти у трьох площинах [10]:

- 1) перманентна реалізація превентивних заходів щодо забезпечення фінансової безпеки;
- 2) наявність ефективного алгоритму реагування на виявлені загрози і ризику;
- 3) можливість ухвалення оперативних рішень щодо дій у непередбачених ситуаціях.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Одержані наукові результати сприяють розв'язанню окремих аспектів важливого наукового завдання, що має виняткове значення для розвитку

досліджень фінансової безпеки. Механізм регулювання фінансової безпеки, з нашої точки зору, – це ключова складова системи економічної безпеки, що являє собою сукупність законодавчо врегульованих методів, заходів, засобів, важелів, які у взаємодії забезпечують реалізацію стратегії фінансового розвитку суб'єкта господарювання. Основними завданнями механізму регулювання фінансової безпеки є: забезпечення сталого економічного розвитку суб'єкта господарювання, досягнення бажаного рівня ключових показників його діяльності; захист від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз; забезпечення постійного моніторингу стану фінансової безпеки; формування надійних інформаційних потоків і своєчасне забезпечення зацікавлених осіб інформацією про фінансовий стан суб'єкта господарювання; запобігання небезпекам і загрозам у діяльності, а також можливість їх локалізації і ліквідації.

Впровадження ефективного механізму фінансової безпеки дозволить управляти не лише заздалегідь відомими загрозами, а й, реагуючи на виклики сьогодення, своєчасно виявляти фактори активізації загроз у фінансовій сфері.

Література

1. Утенкова К.О. Теоретичний базис дослідження механізму економічної безпеки аграрного сектора. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том. 5. № 2. С. 327-335. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2020-2-39>
2. Державна служба статистики України. <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Hurwicz L., Maskin E. S. and Myerson R. B. Mechanizm design Theory. Yearbook of Nobel Prize winners in economics. 2007. URL: http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/2007/eoadv07.pdf
4. Кишакевич Б.Ю. Формування системи фінансової безпеки України в умовах глобалізації. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. № 22.7. С. 202-207. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2012/22_7/202_Kysz.pdf

5. Пшик Б. І. Формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва як основи стабільного їх функціонування. *Ефективна економіка*. 2021. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9270>. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.9.10
6. Гришова І.Ю., Шабатура Т.С. Зміцнення фінансової складової економічної безпеки підприємства. *Облік і фінанси*. 2013. № 1. С. 99-104.
7. Картузов Є.П. Визначення фінансової безпеки підприємства: поняття, зміст, значення, функціональні аспекти. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 8. С. 172-181.
8. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. Київ: Эльга, Ника-Центр, 2004. 784 с.
9. Лаврова Ю.В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 127-130.
10. Утенкова К.О. Економічна безпека аграрного сектора: теорія, методологія, практика: монографія. Харків: ПромАрт, 2020. 360 с.

References

1. Utenkova, K.O. (2020), "Theoretical basis for the study of the mechanism of economic security of the agricultural sector", *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky*, vol. 5, no. 2, pp. 327-335. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2020-2-39>
2. State Statistics Service of Ukraine (2024), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 1 October 2024).
3. Hurwicz, L. Maskin, E.S. and Myerson, R.B. (2007), "Mechanizm design Theory", *Yearbook of Nobel Prize winners in economics*, available at: http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/2007/ecoadv07.pdf (Accessed 1 October 2024).
4. Kishakevich, B.Yu. (2012), "Formation of the financial security system of Ukraine in the conditions of globalization", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol.

22.7, pp. 202-207, available at:
https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2012/22_7/202_Kysz.pdf (Accessed 1 October 2024).

5. Pshyk, B. (2021), “Formation of the system of financial security of entrepreneurs as a basis of their stable functioning”, *Efektivna ekonomika*, vol. 9, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9270>. (Accessed 1 October 2024). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.9.10.

6. Hryshova, I.Yu. and Shabatura, T.S. (2013), “Strengthening the financial component of the enterprise's economic security”, *Oblik i finansy*, vol. 1, pp. 99-104.

7. Kartuzov, E.P. (2012), “Definition of financial security of the enterprise: concept, content, meaning, functional aspects”, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 8, pp. 172-181.

8. Blank, I.A. (2004). *Upravlenye fynansovoj bezopasnostjju predprijatyja* [Management of the financial security of the enterprise], Elga, Nika-Center, Kyiv, Ukraine.

9. Lavrova, Yu.V. (2010), “The mechanism for ensuring the financial security of the enterprise”, *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, vol. 29, pp.127-130.

10. Utenkova, K.O. (2020). *Ekonomichna bezpeka ahrarnoho sektora: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Economic security of the agricultural sector: theory, methodology, practice], Prom Art, Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2024 р.